

Posudek disertační práce

Mgr. Jakub Formánek

MÍSTO SVOBODNÉ VOLBY V LEIBNIZOVĚ FILOSOFII

V úvodní části autor formuluje otázky, na které chce ve své práci odpovědět. Konstatuje, že svobodná volba je jedním ze základních témat Leibnizovy filosofie. Leibnizova teorie je však je různě vykládána a kritizována, a proto je úkolem této práce předně ukázat, jak Leibniz chápe svobodnou volbu, a potom zjistit, zda Leibnizovo pojetí svobody není v rozporu s Leibnizovými filosofickými pozicemi v jiných otázkách. Za hlavní obtíže v této souvislosti autor pokládá slučitelnost svobodné volby s principem dostatečného důvodu, kompatibilitu svobodné volby s Leibnizovou teorií úplného pojmu individuální substance a spojení svobodné volby s Leibnizovou teorií nejlepšího z možných světů.

V druhé části disertační práce autor podrobně analyzuje Leibnizovu teorii svobodné volby v jednotlivých Leibnizových dílech, která se tímto problémem zabývají. Sleduje vývoj této teorie a argumenty, jimiž sám Leibniz odpovídá na obtíže spojené s jeho naukou.

Třetí část konfrontuje Leibnizovu teorii svobodného rozhodování s filosofickými a teologickými směry, které se v jeho době zabývaly vztahem mezi lidskou svobodou a milostí. Jde o reformační teologii a o jansenismus, které navazují na sv. Augustina a svobodu omezují nebo přímo popírají, a o spory mezi banezianismem a molinismem, v nichž se řešily především problémy, jak Bůh poznává naše svobodné skutky a jak s nimi spolupůsobí. Autor práce dokládá, že Leibnizovo pojetí svobody nabízí důvody ke kritice obou uvedených směrů a že zachovává to, co je v nich pravdivé.

Čtvrtá, závěrečná část ukazuje, že Leibnizovo pojetí svobodné volby bylo ve filosofii přijímáno velmi rozdílně, souhlasně i kriticky. Je to patrné z krátkého přehledu recepce Leibnizovy filosofie v německé filosofii 18. a 19. století a z výčtu významných současných badatelů, kteří se zabývají problémem svobody.


Pokud jde o pojetí svobodné volby, autor dochází k závěru, že Leibniz právem odmítl striktní determinismus, že zachovává jen určitý predeterminismus, daný tím, že člověk je postaven do určitého světa, který nepřipouští možnosti, jež nejsou slučitelné s existencí nejlepšího možného světa. - Pokud jde o obtíže spojené s Leibnizovou teorií, které autor uvedl na začátku práce, dospěl k závěru, že ani princip dostatečného důvodu, ani úplný pojem individuální substance ani teorie nejlepšího možného světa nevylučují možnost svobodné volby.

Práce se opírá o bohatou a aktuální bibliografii. Autor promýšlí dané problémy důkladně a se zřejmým zaujetím. Jeho analýza Leibnizových filosofických textů je hluboká a pečlivá a odhaluje

základní logické a metafyzické principy Leibnizova pojetí svobodné volby. Přesvědčivě ukazuje že tyto principy svobodné volby jsou plně slučitelné s celkem Leibnizovy filosofie, že Leibnizova teorie svobody v ní tedy má oprávněně místo.

Autor však na více místech konfrontuje Leibnizovu nauku o svobodném rozhodování také s tím, co pokládá za základní v moderní filosofii uznávané podmínky pro lidskou svobodou: je to jednak „logická a alternativní možnost opačné činnosti“, jednak absence „jakéhokoli druhu kauzality či determinace“. Konfrontuje ji také s teoriemi barokní scholastiky. Zdá se tedy, že chce posoudit platnost Leibnizova pojetí svobody nejen v rámci Leibnizovy filosofie, ale obecně. V tom případě však Leibnizova teorie vyvolává řadu otázek, které by vyžadovaly hlubší analýzu. Lze se například ptát: Je indiferentnost svobodné vůle dána kontingentností svobodných skutků, tj. s jejich logickou či metafyzickou ne-nutností? Je tzv. morální nutnost jakožto určení k jednomu slučitelná se svobodou? Co je v Bohu dostatečným důvodem morální nutnosti volit to, co je nejlepší? Jak lze apriorní jistotu Božího poznání budoucích svobodných skutků sloučit se svobodou? Jak jsou všechny postupné atributy subjektu (včetně svobodných skutků) obsaženy v úplném pojmu individuální substance? A další otázky s tím související.

Disertační práci doporučuji k obhajobě. Pokud se požaduje zmíněné obecnější pojetí tématu, doporučuji práci k obhajobě po doplnění.



Karel Šprunk

18. srpna 2014